

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΝΑΤΟΝ
1934

Ε.Υ.Δ. Π.Π. Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ αἱ ἐνθυμήσεις ἀναντιρρήτως ἀποτελοῦν τὰς πλέον γνησίας καὶ τὰς πλέον ἀνοθεύτους πηγὰς τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ δύνανται νὰ διαφωτίσουν πολλὰ ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα αὐτῆς. Ἡ ἐπιμελὴς καὶ προσεκτικὴ περισυλλογὴ αὐτῶν ὅσον τὸ δυνατὸν τυχύτερον, διότι πολλαὶ δυστυχῶς κατεστράφησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν, εἶναι ἐπιτακτικὸν καθήκον ὅλων τῶν Ἑπειρωτῶν τῶν ἀγαπώντων καὶ μελετώντων τὴν πατριῶν ἱστορίαν καὶ πρὸ πάντων τῶν διδασκάλων τῆς Ἑπείρου, οἱ ὅποιοι ἐν στενῇ ἐπαφῇ εὐρισκόμενοι μὲ τὸν τόπον ὑπὲρ πάντα ἄλλον δύνανται νὰ προσφέρουν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Διδάσκαλος ἀπλοῦς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ἦτο ὁ μέγας ἱστοριοδίφης τῆς Ἑπείρου, ὁ Παναγιώτης Ἀραβαντινὸς ἐκ Πάργας, ὅστις συλλέξας καὶ μελετήσας τὰς πηγὰς τῆς ἐποχῆς του μᾶς ἄφισε ὅτι σχεδὸν ἔχομεν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπείρου, εἰς καιροὺς μάλιστα πολὺ δυσκόλους διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν. Διὰ ταῦτα ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς διδασκάλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔσπευσαν μετὰ πολλῆς προθυμίας νὰ μοῦ δώσουν πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὴν συλλογὴν ταύτην. Ἡ συλλογὴ αὕτη κατηρτίσθη δι' ἐπιτοπίου κατὰ πλεῖστον ἐπισκέψεως τῶν ναῶν καὶ μονῶν καὶ δι' αὐτοπροσώπου ἐπίσης ἀναδιφήσεως τῶν παλαιῶν βιβλίων. Ἀλλὰ διὰ ταύτης δὲν περισυνελέχθησαν ἅπασαι αἱ ἐν Ἑπείρῳ εἰς ναοὺς, μονὰς, παλαιὰ κτίρια καὶ παλαιὰ βιβλία τοιαῦται. Ἐλπίζω ὅτι εἰς προσεχῆ τόμον τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν» θὰ δυνηθῶ νὰ δημοσιεύσω πλουσιωτέραν συλλογὴν ἀπὸ τὰ τόσον ἀφθόνως ἐγκατεσπαρμένα ἀνὰ τὴν Ἑπειρον βυζαντινὰ καὶ νεώτερα μνημεῖα καὶ κτίρια. Πόσῃν σημασίαν ἀποδίδουν εἰς τὰς συλλογὰς ταύτας οἱ περὶ τὰς ἱστορικὰς σπουδὰς ἀσχολούμενοι καταδηλοῦται ἐξ ἄρθρου δημοσιευθέντος ἀνωτέρως εἰς τὴν γαλλόφωνον ἔφη-

μερίδα τῶν 'Αθηνῶν Le Messager d'Athènes (ἀριθ. 3728, 29 Μαρτίου 1934) ἐξ ἀφορμῆς τῆς συλλογῆς τῶν τουρκικῶν ἐπιγραφῶν τῶν δημοσιευθεισῶν παρ' ἐμοῦ εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τῶν «'Ηπ. Χρονικῶν» (τ. Η' σ. 84-98). Καὶ ὄντως, εἶναι οὐκ ὀλίγα τὰ ζητήματα τὰ ἀνακύπτοντα ἀπὸ τὴν προσεκτικὴν μελέτην τῶν κατωτέρω ἐπιγραφῶν καὶ ένθυμήσεων. Τὸ Καπέσοβον ἀποκαλύπτεται κέντρον ἀγιογραφικῆς σχολῆς ἀξιολόγου κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, κληρονομικῶς καλλιεργουμένης ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Μπουφάδων, ἀξίας ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μελέτης διὰ τὴν ἰδιότυπον τεχνοτροπίαν καὶ τὴν παρέκκλισιν αὐτῆς ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν βυζαντινὴν ἀγιογραφίαν. Καὶ εἶνε εὐτύχημα ὅτι τῆς σχολῆς ταύτης σώζεται, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω ἐπιγραφῶν καταφαίνεται, πλῆθος ἀγιογραφῶν, ἱστορήσεων, καὶ φορητῶν εἰκόνων καὶ οὕτω ὁ μελετητῆς θὰ δυνηθῆ εὐκόλως νὰ ἐγκύψῃ εἰς τὴν μελέτην τῆς σχολῆς ταύτης καὶ νὰ συναγάγῃ συμπεράσματα διὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην τῆς 'Ηπείρου. Ἄλλὰ καὶ οἱ Καλαρίτες ἀποδεικνύονται ἐπίσης ἐκ τῶν κατωτέρω ἐπιγραφῶν σπουδαῖον ἀγιογραφικὸν κέντρον, ὡς καὶ οἱ Χιονιάδες τῆς Κονίτσης, ὅπου μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται λείψανα τῶν ἀγιογράφων τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, προσπαθοῦντα μετὰ πολλῆς προσηλώσεως καὶ ἀγάπης νὰ διασώσουν τὴν εὐγενῆ τῆς 'Ηπειρωτικῆς ἀγιογραφίας παράδοσιν.

'Εκτὸς ὅμως τῶν ζητημάτων τῶν ἀνακυπτόντων ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ένθυμήσεων, καὶ πολλαὶ ἐπανορθώσεις ἀνακριβειῶν, αἵτινες ἐλλείψει σαφῶν πηγῶν ἀναγκαίως εἰσέφερασαν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἱστορικῶν ζητημάτων τῆς 'Ηπειρωτικῆς ἱστορίας, εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν. Ἐπανορθώσεις τινὰς τοιαύτας ἐσημείωσα κατωτέρω εἰς τὴν ἀξιόλογον μελέτην περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων («'Ηπ. Χρονικά» τ. Γ' σ. 3-49) τοῦ πρώην Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. Ἄθηναγόρα, αἵτινες ἀναγκαίως βεβαίως ὑπεισῆλθον (βλ. ἀριθ. 3, 136, 139, 144). Σπουδαίαν ἐπανόρθωσιν ἔκαμεν ὁ ἀνωτέρω ρηθεὶς Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, ὅστις εὐρῶν ένθύμησιν εἰς τὸ Πεντηκοστάριον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος τῆς Νήσου Ἰωαννίνων καὶ ἐπ' αὐτῆς στηρικθεὶς καθώρισεν ἐπακριβῶς τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ φόνου τοῦ Ἁλῆ Πασᾶ ἐν τῇ Νήσῳ τῶν Ἰωαννίνων, δι' ἣν τόσαι ἀντιγνομίαι ἐξεφέροντο ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν (βλ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἄθηναγόρα, Ἱστορικαὶ ἐπανορθώσεις, Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας 1923). Εἰς ένθυμήσεις ἐπίσης δημοσιευθείσας παρὰ τοῦ Σ. Λάμπρου (Ν. Ἑλληνομνήμων τ. Ι' σ. 414) στηριζόμενος ὁ αὐτὸς Μητροπολίτης ἀπέδειξεν ὅτι παρὰ τὴν περιδοξὸν σχολὴν τῶν Φιλανθρωπινῶν ἔλειτούργει ἡ σχολὴ τοῦ Στρατηγοπούλου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ μονῇ τῇ σήμερον Ντίλιου ἐπονομαζομένη, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄραβαντινός, ἀποκαλῶν

σχολήν τῶν Δεσποτῶν, τοποθετεῖ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 120 ένθύμησιν εὑρεθεῖσαν εἰς βιβλίον τοῦ ἀγ. Γεωργίου Λυγγιάδων στηριζόμενος καὶ ἐγὼ κατώρθωσα νὰ προσδιορίσω ἐπακριβῶς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς κατὰ τὸ 1821 γενομένης καταστροφῆς τῶν κωμοπόλεων Καλαριτῶν καὶ Συρράκου (βλ. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Καλαριτῶν «'Ηπ. Χρονικά» τ. Ζ' τοῦ 1933 σ. 149-150).

Τὴν σπουδαιότητα τῆς συμβολῆς τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ένθυμήσεων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας πρῶτος ὁ κ. Δ. Σάρρος ἐξετίμησε καὶ ἐξέδωσέ τινες τοιαύτας εὑρεθείσας εἰς ναοὺς καὶ βιβλία τῆς πατρίδος του (βλ. «Παλαιογραφικὸς ἔρανος», περιοδικὸν Φ. Σ. Κων/πόλεως τ. ΛΓ' τοῦ 1914 σ. 101-104. Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας τ. Ε' τοῦ 1899 σ. 570, Ν. Ἑλληνομνήμων τ. Ζ' τοῦ 1911 σ. 113). Μετ' αὐτὸν συλλογὴν ἀξιόλογον ἐδημοσίευσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρας ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος Κουβαρᾶς» («'Ηπ. Χρονικά» τ. Δ' τοῦ 1929 σ. 1-78), δι' ἧς πολλὰς ἐπανορθώσεις ἱστορικὰς ἐπέτυχε¹.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν τὰ «'Ηπ. Χρονικά» μεταξὺ τῶν τόσων εὐγενῶν προσπαθειῶν καὶ σκοπῶν ἔθετον καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς περισυλλογῆς τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἡπείρου σωζομένων ἐπὶ ναῶν, μονῶν, εἰκόνων, τέμπλων, σταυρῶν, εὐαγγελίων, λειψανοθηκῶν, σκευῶν, ὄπλων, ένδυμάτων, σφραγίδων, λίθων, παλαιῶν κτιρίων, παλαιῶν βιβλίων καὶ καταστίχων ἐπιγραφῶν, ένθυμήσεων καὶ παντοειδῶν σημειώσεων, ὥστε νὰ καθίστατο δυνατὴ ἐν καιρῷ ἢ ἔκδοσις ἐνὸς Corpus τῶν νεωτέρων ἐπιγραφῶν καὶ ένθυμήσεων τῆς νεωτέρας Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἦτο ἥττονος ἀξίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν τῆς. Οἱ διδάσκαλοι δύνανται ἐπωφελέστατα νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐκτελοῦν καθήκον καὶ ἔναντι τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μας καὶ πράττουν ἔργον ἔθνικόν.

1

[1516] Ἀνηγέρθου ἐκ βάρθρου ὁ ἡερός καὶ πανσεβάσμηος (ναὸς) τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀναπαρθένου Μαρίας δοια συνδρομῆς κώπου καὶ ἐξόδου ἱερατεύοντος Παπααδάμ καὶ τῶν τέκνον αὐτοῦ καὶ κηρ Παπαστάθη καὶ Παπαθεοδώρου καὶ κηρ Δήμο Χάλκοι καὶ κηρ Ἀντζιώνου Φράγκου καὶ κηρ Νεικόλα . . . μηνεὶ Αὐγούστου 6 ἐτελειόθη μινεὶ Σεπτεμβρίου 25 επει ἔτοι (ζρ) κς' (=1516).

Ἐπιγραφή ἀνωθεν τῆς θύρας τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς Βελτισίταν τῶν Κουρέντων.

¹) Συλλογὴν ὁμοίαν ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐκ τῶν Καταλοίσων τοῦ Σπ. Λάμπρου μὲ τὸν τίτλον «Μικρὰ Χρονικά», ὡς καὶ ὁ Δ. Πασχάλης (Χρονικά σημειώματα κλπ. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἀνδριακοῦ Ἡμερολογίου 1930).

2

[15...] Ἀνηγέρθη ἐκ βάρων και ἀνιστορήθη ὁ ἱερός και πάνσεπτός ναός τοῦ κ(υρί)ου και Θ(εο)ῦ και Σ(ωτήρ)ος ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ δια σπουδῆς κόπου και ἐξόδου του ἐν ἱερομονάχοις ὀσιωτάτου και πνευματικοῦ π(ατρ)ος κῆρ Μητροφάνους και τῶν σὺν αὐτῷ διαγόντων π(ατέ)ρων και ἀδελφῶν και μάλιστα τοῦ προκεκοιμημένου και ἀειμνήστου δούλου τοῦ θεοῦ Ἰωάσαφ ἱερομοναχοῦ και πνευματικοῦ πατρὸς τοῦ Φιλανθρωπινῶν..... χρηματοδοῦτες και συμβιωταί. Ἐπὶ ἔτους ζρ..... Ἰανουαρίου κ'.

Ἰστορήθη ὑπὸ χειρὸς Φράγκου ζωγράφου Δηκοτάρης (;) ἐκ τόπου Θήβας, ἐλαχίστου και ἁμαρτωλοῦ..... Μαρτίου..... ἡμέρα τρίτη και ἐτελειώθη μηνὸς Ἰουνίου..... τετράδι.

Ἐπιγραφή σωζομένη ἐν τῇ Μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος ἐν Βελτισίτη. Ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι δυσανάγνωστος. Πάντως ὁμῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ ταύτης Ἰωάσαφ Φιλανθρωπινῶν, τοῦ κτίτορος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἰωαννίνων ὁμωνύμου μονῆς, ζήσαντος, κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ σωζομένην ἐπιγραφὴν, κατὰ τὸν 16 αἰῶνα, καταδεικνύει ὅτι ἡ μονὴ τῆς Βελτισίτης ἐκτίσθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον (Βλ. Α. Ξυγγοπούλου, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἰωαννίνων «Ἡπ. Χρονικά» τ. Α'. [1926] σ. 138).

3

[1563] «Ἀν(ηγέρ)θη ἐκ (βά)θρ(ων ὁ θεῖος οὗτος) ναός τοῦ ἐν Ἱεράρχαις (ἐπισκό)που και θανατουργοῦ Νικολάου..... Παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου και οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (Ἰω)άσαφ. ἐν μηνὶ Αὐγούστου ΙΗ' ἢ μνία ΑΦΞΓ' (=1563) ἐν ἔτει».

Ἐπιγραφή ἄνωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Κράψῃ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας τοῦ νάρθηκος τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

«Ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς οἰκοδομήσεως..... τῆς ἀγίας τοῦ θ(εο)ῦ ἐκκλησί(ας) μηνὶ Ἰουνίου ια' ἐτελειώθη δὲ Σεπτεμβρίου ις' παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ και εὐτελοῦς Γεωργίου Ἱερέως και ἐκκλησιάρχου (ἐκ) Θηβῶν τῆς Βιοτί(ας) κ(αί) ἡμῶν ἀταδελφου Φράγκου τὸ ἐπίκλην τὸ ΑΦΞΓ' ἐν ετει ΖρΒ'.

Αἱ ἐπιγραφαι αὗται ἀνεγνώσθησαν και ἐστάλησαν ἐμοὶ παρὰ τοῦ κ. Κ. Τσαγκλῆ, δ/λου Κράψης, μᾶς εἶναι δὲ σπουδαιόταται διότι μᾶς λύουν τελειωτικῶς τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ, ὅστις ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀποδεικνύεται ὅτι ἦτο ὄντως ἐκ Κράψης, ὡς ἀναγράφει ὁ Ν. Μυστακίδης (Ἑβδομαδιαία Ἐπιθεώρησις Νεολόγου Κ/πόλεως τ. Β'. 1892-1893 σ. 864-866 και «Ἡπειρος» Ἰωαννίνων 1911 ἀριθ. 91-92). Ἐπίσης ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἰωάσαφ ἦτο πατριάρχης κατὰ

τὸ 1563, ὡς καὶ ὁ Μαθᾶς ἀναφέρει (Ζ. Μαθᾶ, Κατάλογος Πατριαρχῶν, Ἐπιτομή 1884 σ. 115) καὶ δὲν εἶνε ὀρθὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. Ἐπιτομῆς ἀναφερόμενα («'Ηπειρ. Χρονικά» τόμ. Γ' (1928) σ. 25) ὅτι ὁ Ἰωάσαφ κατὰ τὰ ἔτη 1549-1571 καὶ 1580 ἢ 81-1585 ἦτο μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Ὅτι ὁ Ἰωάσαφ κατήγετο ἐκ Κράψης δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀπαντώσεως ἐν Κράψῃ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἐν Κράψῃ καὶ ὁ τῆς Κοιμήσεως τοιοῦτος ἐν Ἀρδομίστῃ ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ, ὅστις ἔφυγεν ἐκ τοῦ χωρίου νέος μικρὸς πτωχότατος. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, ὁ Ἰωάσαφ εἶχε κτίσει καὶ γέφυραν ἐπὶ τοῦ Ἀράχθου κάτωθεν τοῦ χωρίου, ἧς εἰρήπια μόνον σώζονται σήμερον μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «τὸ γεφύρι τοῦ Πατριάρχου».

4

[1587]

«ἔτους ΖζΕ»

«ἔτους ΖΡΚΕ'» (= 1617)

Χρονολογία ἐπὶ πλακὸς ἐντετειχισμένης εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βλασίου τοῦ Ἑλληνικοῦ τῶν Κατσανοχωρίων προερχομένη ἀπὸ τὸν κατεδαφισθέντα πρὸ καιροῦ παλαιὸν ναόν.

5

[1590]

«† Ζ γ Η ἐθεμελιώθη»

Ἐπιγραφή ἐπὶ πλακὸς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς μονῆς τῶν Πατέρων, κειμένης εἰς ὥρας ἀπόστασιν Β. Δ. τῆς Ζίτσης παρὰ τὸν ποταμὸν Καλαμᾶν (Περὶ τῆς μονῆς ταύτης βλ. Ἐμ. Γεωργιάδου, Ζίτσα, Ἐπιτομή 1889 σ. 28).

6

[1597]

«ἔτους ΖΡΕ»

Ἐπιγραφή διὰ κεράμων ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐξωκκλησίου Ἁγ. Παρασκευῆ εἰς τὸ χωρίον Βροσίνα τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας. Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ἰδίου ἐκκλησιδίου ὑπάρχει ἐπιγραφή διὰ κεράμων δυσανάγνωστος, πάντως ὁμῶς οὐχὶ πολὺ διάφορος τῆς ἀνωτέρω.

7

[1605]

ΖΡΙΓ'

Χρονολογία ἀναγεγραμμένη ἐπὶ τοῦ σωζομένου λειψάνου τοῦ βάρθρου γεφύρας ἐπὶ τοῦ Καλαμᾶ παρὰ τὸ χωρίον Βροσίνα.

8

[1605] «'Ανιστωρίθη ό θεϊος και πάνσεπτος ναός τής ύπερευλογιμένης μου Θ(εοτό)κου με άνπαρθένου Μαρίας επί έτος ΖΡΙΓ' (=1605)»

'Επιγραφή άνωθεν τής θύρας του ναού τής μονής τής 'Ηλιόκαλης παρά τὸ χωρίον Κοντοβράκι (βλ. και άριθ. 55).

9

[1607] «ό πάνσεπτος ούτος ναός ν Κύμιου(;) τής άγίας Παρασκευδύς έτελωόθη μήνα Αύγουστο ή' κόπου και μόχθου έτους ΖΡΙΑ' (=1607)».

'Επιγραφή δυσανάγνωστος άνωθεν τής θύρας του ναού τής άγ. Παρασκευής του 'Ελληνικού (τέως Λοζετσίου) των Κατσανοχωρίων.

10

[1612] «Μιν 'Ιουλιως εθεμελικε του ΖΡΚ'»

'Επιγραφή δια κεράμων επί τής ανατολικής πλευράς του ναού του άγ. Γεωργίου του χωρίου Βαγενίτι.

11

[1613] «έτους ΖΡΚΑ'»

Χρονολογία άνωθεν τής θύρας του ναού των Ταξιαρχών εις Κάτω Πεδινά (Σουδενά) του Ζαγορίου τής 'Ηπείρου. Άνωθεν δέ τής θύρας του αυτού ναού έσωτερικώς ύπάρχει ή κατωτέρω επιγραφή:

«'Ανηστορίθη ό θηος ούτος και πάνσεπτος ναός των άσομάτων Ταξιαρχών δια άναλωμάτων τής αυτης εκκλησίας κατά τὸ αφμθ (=1749) κατά μήνα Αύγουστον δια χιρός άμαρτωλου 'Αναστασίου εκ Καπεσόβου άρχιερατεύοντος του πανιερωτάτου κυριου Γρηγοριου εφημερεύοντος 'Ιωάννου, 'Ιωάννου και Μαγουήλ των ιερέων.

'Εδώθει δέ παρά των προεστώτων τής χώρας ότι γά ιερουργούν... εις αυτη την εκκλησίαν από πρώτη μαϊου εος του σταυρου εις ταις ιδ' σεπτεμβριου και οπηος... ηθελε τὸ παρακούσι και χαλάσι τον δρον εινε η άρχαγγέλλη αυτη και... ωραν τής εξετάσεως γά ιερουργούν δέ και την ημέραν των θεοφανείων Χ(ριστι)ού.

12

[1615] «ΟΤΑ ΕΚΙΝΙΑΣΤΙ ,ΖΡΚΓ'»
(=δταν έγκαινιάσθη 7123=1615)

'Επιγραφή δια κεράμων επί τής βορεινής πλευράς του ναού του άγ. Γεωργίου του χωρίου Βαγενίτι τής περιοχής των Γραμμενοχωρίων.

MN OYΔΙΟΣ ETI ,ZPKΓ'
(=μην 'Ιούλιος ἔτει 7123=1615)

'Επιγραφή δια κεράμων ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ ναοῦ.

13

[1616] 'Ανεγέρθη ὁ θηος και πάνσεπιος ναὸς τοῦ ἱεράρχου 'Αθανασίου και 'Αρχιεπισκόπου 'Αλεξανδίας δεύση τῶν δούλων τοῦ θεοῦ Σταμάη, Δάφνης και και δια συνδρομῆς χώρας Λιητωνιάθηστα ἀρχιερατέβοτος ἐπήσαπτον 'Ηωσήφ ἡερατέβοτος Παπακόστα και παπᾶ θεωδοσοι και παπαδήμο και Γιάνη και νικο κηριάκη και Ιάνι κηρικίνις τῶν ἀδελφον αὐτοῦ ἡώργο και κηριάκη Παπακόστα ἐτελειώθη μηνὴ ὠκτοβρίου ιθ ἐπὴ ἔτει ZPKC' AXIC' (=1616).

'Επιγραφή ὑπέρθυρος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου 'Αθανασίου κειμένῳ δυτικῶς τοῦ χωρίου Κλειδωνιάουστα. 'Επὶ τοῦ τρούλλου τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει χρονολογία δια κεράμων ZPKA (=1613).

'Επίσης ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγ. Νικολάου ὑπάρχει ἡ χρονολογία ZPA' (=1620), ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ZPLA (=1621).

14

[1616] «Δῆσεις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Εὐσταθίου τοῦ ποτὲ Καλοῖωάννου ἄμα συμβίου και τέκνων αὐτοῦ ἀμήν. ἐν ἔτει ,ZPKΔ' (=1616)».

'Επιγραφή ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαγενιτίου Γραμμενοχωρίων.

15

[1619] «'Ανηγέρθη ἐκ βάθρου, ἐκαλιερήθη και ἀνηστορήθη ὁ πάνσεπιος ναὸς τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ δια συνδρομῆς δαπάνης κόπου ται και ἐξόδου δὲ ὄλον γέγονεν χώρας Βεζῆ ἀρχιερατεύοντο δὲ τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολήτου κυρίου Νεοφύτου. 'Ηστορήθη δὲ και δια χειρὸς Μιχαήλ Ζωγράφου ἐλαχίστου και ἁμαρτωλοῦ ἐκ τόπου Καστορίας. ἔτει ZPKZ' (=1619) ἐτελειώθη κατὰ μῆνα Σεπτεμβρίου.»

'Επιγραφή ὑπέρθυρος τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Βίτσης τοῦ Ζαγορίου δημοσιευθεῖσα και ὑπὸ τοῦ κ. Σάρρου (Παλαιογραφικὸς ἔρανος σ. 103).

16

[1620] «'Εστορίθη ὁ θεῖος και πάνσεπιος ναὸς οὗτος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπεοφόρου δια συνδρομῆς και ἐξόδου κόπου και μόχθου θομα και τῶν τέκνων του και παπᾶ 'Ιω(άννου)

καὶ Ἰω(άννου) Παπαγεωργίου καὶ Παπαδιμήτρι καὶ ἑτέρων ἀδελφῶν ἰπὸ χειρὸς ἡμῶν Μηχαῆλ ἐκ πόλεως Τένι(σ)κο(;) καὶ Διμητρήου ἀμην. Ἔτοις ΖΡΚΗ (=1620) ἐμηνῆ ἀγούστου τελοῦτε Κδ'.»

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Γεωργίου εἰς τὸ χωρίον Βορσίνα τῆς ἐπαρχίας Παράμυθιας· εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχει διὰ κεράμων γραμμὴ ἢ ἐπιγραφή «ΕΤΟΥΣ ΖΡΙΕ (=1607). Εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ὑπάρχει ἡ χρονολογία 1806.

17

[1625] «ἐμερεμείσθη εἰς ζρλγ (=1625)»

Ἐπιγραφή διὰ κεράμων ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Ἀρδομίστας. Ὁ αὐτὸς ναὸς φέρει χρονολογίαν ἄνω τοῦ τέμπλου πλησίον εἰς τὴν ὀροφὴν 1760. Κατὰ παράδοσιν ὁ ναὸς οὗτος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Κράψῃ, ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ καταγομένου ἐκ Κράψης.

18

[1630] «Τῆς πρώτης μικρᾶς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ τὸ ἔτος ἄδηλον.

Ἡ δευτέρα οἰκοδομὴ μὲ μίαν στάσιν ἐγένε εἰς τοὺς 1630., νῦν δὲ ὡς ὁρᾶται ἀνηγέρθη τρίτον ἐκ θεμελίων ὁ ἱερὸς ναὸς οὗτος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τοὺς 1788 ἀπὸ Χ(ριστ)οῦ γεν(νηθέντος) ἀρχιερατεύοντος τοῦ κυρίου Μακαρίου, ἐφημερέβοντος Στεφάνου ἱερέως τοῦ οἰκονόμου καὶ Ἰω(άννου) Ἰωαννι τοῦ Πρωτοπαπᾶ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρόπου καὶ Ἀλεξίου ἱερέως Σακελλαρίου καὶ Δημητρίου καὶ Κωνσταντίνου ἱερέων δι' ἐξόδου τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς χώρας ταύτης καὶ ἱστορήθη ὡς ὁρᾶται διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Λαζάρου ἐξ Ἄνω Σουδενὰ υἱοῦ Κωνσταντίνου ἱερέως εἰς τοὺς 1796 μηνὶ Νοεμβρίου, ὃν ὁ Κύριος διαφυλάξει ἀσάλευτον ἀμήν».

Ἐπιγραφή ὑπέρθυρος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κουκουλίου τοῦ Ζαγορίου.

19

[1631] «Ἀγγερινοῦ ἱερέου κ(αὶ) οἰκονόμου κόπος ΖΡΛΘ' (=1631). Ἀναστᾶσιν Χ(ου) θεασάμενοι. Ἡ ἁγία τοῦ Χ(οῦ) ἀνάστασις. Προσκυνήσωμεν ἅγιον Κ(ου). Ἐτελειώθη τὸ ἅγιο εὐαγγέλιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἰωάννου Κ..... διὰ συνδρομῆς κ(αὶ) κόπου κυρίου Καστορήθου ἔτος ΖΡΛΘ' (=1631) Γηόργη».

Ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ ἐπικαλύμματος τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς Πυρσόγιαννην τῆς Κονίτισης.

20

[1631] ἔτους ΖΡΛΘ'

'Επιγραφή ἐπὶ πλακὸς ἐντειχισμένης εἰς τὴν γωνίαν τῆς Ν. Δ. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μονῆς 'Ραϊδιωτίσσης κειμένης ἐπὶ βράχον ἐντὸς χαράδρας τοῦ Ζαγγολοποτάμου παρὰ τὸ χωρίον Βορσίνα τῆς ἐπαρχίας Παραμυθιάς. Ἐνωθεν τοῦ μικροῦ παραθύρου τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ἰδίου ναοῦ εὐρίσκεται διὰ κεράμων γεγραμμένη ἡ χρονολογία 7136 (= 1628).

'Επίσης εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας τοῦ σκαλιστοῦ τέμπλου τοῦ ἰδίου ναοῦ ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή «κτίτορ νικόδιμος γούμενος κὲ γεωργίς μανθος 1829».

21

[1633] «ἀνακαινίσθη καὶ ἡστωρίθη ἡ θῆα καὶ πάνσεπτος θεανδρική εἰκὼν τοῦ κῦ ημῶν ἰν χῦ ἀρχιερατεύοντος Παρθαινίου τοῦ πανιερωτάτου μροπολίτου 'Ιωαννίων ἀπὸ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τῶν παμμεγίστων ταξιαρχῶν Μιχαήλ

Δεκέμβριος ἐν ἔτι ζομά» (= 1633)

'Επιγραφή κάτωθεν τῆς εἰκόνος τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τέμπλῳ τοῦ ναοῦ τῶν ἀρχιστρατήγων Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ εἰς τὸ χωρίον Κωστανιανη. (Περιγραφὴν τοῦ ναοῦ τούτου γενομένην ὑπὸ Δ. Εὐαγγελίδου βλ. «'Ηπ. Χρον.» τ. ζ' του 1931 σ. 258 ἔνθα δημοσιεύεται καὶ ἡ ὑπέρθυρος τοῦ ναοῦ ἐπιγραφή).

22

[1639] «'Ανιστωρίθη ἡ θεία αὐτὴ τούρλα διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ δαιοτάτου ἐν 'Ιερομονάχοις κυρίου Καλλίστου καὶ Σταύρου, ἐν ἔτη ζολθ' ἀχλθ' (= 1639) μηνί 'Ιουνίῳ».

'Υπέρθυρος ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ τρούλλου τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Μονῆς Πατέρων παρὰ τὴν Ζίτσαν.

23

[1650] «'Ετους ΖΡΝΗ' ἐθεμελιόθη ὁ θῖος κὲ πάνσεπτος ναὸς τῆς Μεγαλομάρτηρας Παρασκευῆς»

'Υπέρθυρος ἐπιγραφή εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Πάτερον τῶν Κατσονοχωρίων ἐπὶ πλακὸς ἐκ σχιστολίθου ἐντειχισμένης εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον αὐτῆς.

'Επὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας τοῦ τέμπλου τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ὑπάρχει ἡ χρονολογία ΖΡ... Α (= 16... 1), ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἡ χρονολογία ΑΧΝΑ (= 1651).